

Einar þýðir Skírnarfjall Dantes

Bórður Harðarson
lyflæknir

Dante var læknir, einn af oss. Jæja – hann var að minnsta kosti félagi í hinu virta gildi lækna og lyfsala í Flórens (merkilegt nokk fengu skurðlæknar og bartsnyrtar stundum aðild með semingi). Flestir telja að formlegt læknisnám Dantes hafi verið brotkennt. Þó er líklegt að hann hafi sótt fyrirlestra hjá Alderotti í Bologna sem var einn frægasti læknir samtíðar sinnar og aðhylltist kenningar Hippókratesar fremur en kirkjuféðranna.

Í verkum Dantes kemur fram læknisfræðileg þekking. Hann lýsir einkennum malaríu og ýmissa taugasjúkdóma, einkum í *Vítisbók*. Í *Divina*

Commedia (Víti) er vitnað til frægna lækna og vísindamanna, svo sem Aristótelesar, Galens og Hippókratesar, sem hann nefnir hinn mikla eða hávelborna. – Dante er sem sagt okkar maður.

Er það nýlunda að íslenskur læknir takist á við stórvirki eins og *Gleðileikinn*? Því fer fjarri. Það nægir að minna á tvö þýðingarafrek úr klassískum bókmenntum: Þýðingu Daniéls Daníelssonar á sonnetttum Shakespeares og Stefáns Steinssonar á *Gilgamesarkviðu* og *Rannsóknnum Heródótosar*. Í læknastétt úir og grúir af góðum þýðendum á lausu máli. Í þeim hópi má nefna Þórarin Guðnason, Bjarna Bjarnason, Kristínu Ólafsdóttur, Jónas Rafnar og Kristin Björnsson. Skáldin eru mörg, sum hagyrðingar, önnur stórskáld: Guðmundur Björnsson, Valgarður Egilsson, Ferdinand Jónsson, Hjálmar Freysteinnsson, Brynjólfur Ingvarsson, Gunnar Gunnlaugsson, Páll Ásmundsson og fleiri.

Með þýðingu sinni á *Gleðileiknum* guðdómlega hefur Einar Thoroddsen öðlast heiðursess við þessa skáldahirð. Þegar liggur fyrir þýðing hans á *Víti* (Inferno), sem kom út árið 2018, en nú hefur bæst við bókina um *Skírnarfjallið* (Purgatorio). Einar æfði sig raunar á árum áður á Heine með miklum ágætum, en með Danteþýðingunni hefur hann tekist á hendur að klífa veggbrattan hamar, sem fáum mun fær. Þar er margs

Dante Alighieri eftir Botticelli. Hann ber einkenniskápu læknafélagsins.

að gæta. Í fyrsta lagi blasir við rímþraut. Bragarhátturinn er tersína: aba bcb cdc ... eins og í Gunnarshólma Jónasar, en jafnvel Jónas gafst upp undir lokin („Þar sem að áður akrar huldu völl“ o.s.frv). Einar

brestur ekki örendið. Hann eykur sér líka púlsmennskuna með norrænni stuðla-setningu, sem Dante var vitanlega undanþeginn. Þá er að nefna táknmál og skírskotanir Dantes, sem Einar kemur vel til skila, stundum með neðanmálsskýringum. Þrjár stjórnur tákna von, trú og kærleika, refur tákna vantrú. Loks gerir verkið kröfu til listrænnar tignar og fagurfræði.

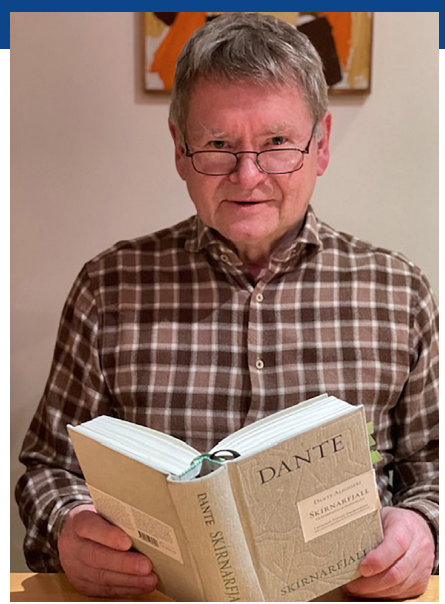
Þennan vanda allan leysir Einar með láði. Þess mætti geta í framhjá-hlaupi að Guðmundur Böðvarsson skáld þýddi fyrstu kviðurnar í *Víti*, sem komu út 1968: Guðmundur var gagnrýndur á þeim dómharða tíma fyrir að nota rím og stuðla. Engum dytti það í hug í dag. Erlingur Halldórsson þýddi *Gleðileikinn* á prósa.

Einar Thoroddsen hefur raust sína lystilega:

*Faldi lyftir lítill skáldafleyta
og tekst af grimmu hafi ferð á hendur
hún svo megi rórri vatna leita
og syngja mun ég, en um aðrar lendur
hvar andi manna laugar burtu syndir
uns verður er að verða himni sendur...*

Fljótlega verður ljóst hve sjónhringur Dantes er víður. Hann lýsir til dæmis suðurkrossinum: – „Geislar á hans andlit féllu niður / alla þeirra helgu fjögra hnatta.“ Honum er kunnugt um tímamismun Flórens og Jórsala og svo Gangesbyggða. Hann hefur líka veður af Evklíð: miðjúlínugeiri og miðjujórðungur hringis eru skilgreindir. Ættanna Capellu og Montegu er getið eins og hjá Shakespeare. Farfuglar dvelja við Níl. Víða kemur fram víðtæk þekking á sögu fornaldar og samtíma.

Skírnarfjallið er að hluta heimsósómaljóð. Dante verður tíðrætt um niðurlægingu mannlífs á Ítalíu („Ó Ítalía, áþjáð

Einar Thoroddsen þýðandi og læknir.

gistibani / stjórnlaust skip í hæsta veðurhami“) og hann úthúðar samtímamönnum, sem borið hafa ábyrgð á ástandinu. Hann minnst Aþenu með söknuði.

Einar laumar stundum inn í textann kátlegum nútímaorðum eins og *asna-skapur, smart og fatta*. Hann smíðar líka ný orð: „við komum á ströndu strama.“ Ég finn ekki orðið *stramur* í orðabók. Þekktar ljóðahendingar eru honum akur: *fljót á flúðum duna og köld er sjávar drífa*. Grasa-Gudda kemur við sögu. Allur ber texti Einars með sér einstakt listfengi og hugmyndaauði.

Dante klífur Skírnarfjallið með Virgil. Á leiðinni hitta þeir félagar fulltrúa hinna ýmsu höfuðsýnda: hroka, öfundar, reiði, þunglyndis, ágirndar, ofáts og munúdlífis, og Dante nafngreindir oftast óvini sína meðal syndaranna. Þó vekur það undrun hve lítt hann vikur að þjáningum þeim sem vænta mætti í hreinsunareldi. Fjallið er biðstöð fremur en kvalastaður. Fjallsbúar eiga vonina og iðrunina sameiginlega. Endrum og sinnum opnast nýju sálar tetri leið upp til himna og þá skelfur fjallið af gleði í hæverskum jarðskjálfta.

Líklega er kómíðían táknmynd ferðalags sálarinnar um iðrunarklungur til drottins náðar. Jarðbundnari skýring væri sú að Dante hafi gert sér ljóst, að hin guðlega skipun kapólsks trúfélags hefði brugðist tilgangi sínum, það er dyggðum prýddu samlífi. Skáldið leggur áherslu á að vilji mannsins sé frjáls, en misnoti hann frelsið til illverka, má búast við þjáningaradvöl á Skírnarfjallinu eða jafnvel í Víti. Þessi guðlega skipan mála hefur þó alls ekki tryggt farsælt mannlíf í samtímanum. Þar er allt á vonarvöl og Dante sér meiri von í fyrirmynd hinnar fornheiðnu Aþenu eða Rómarborg Ágústusar.